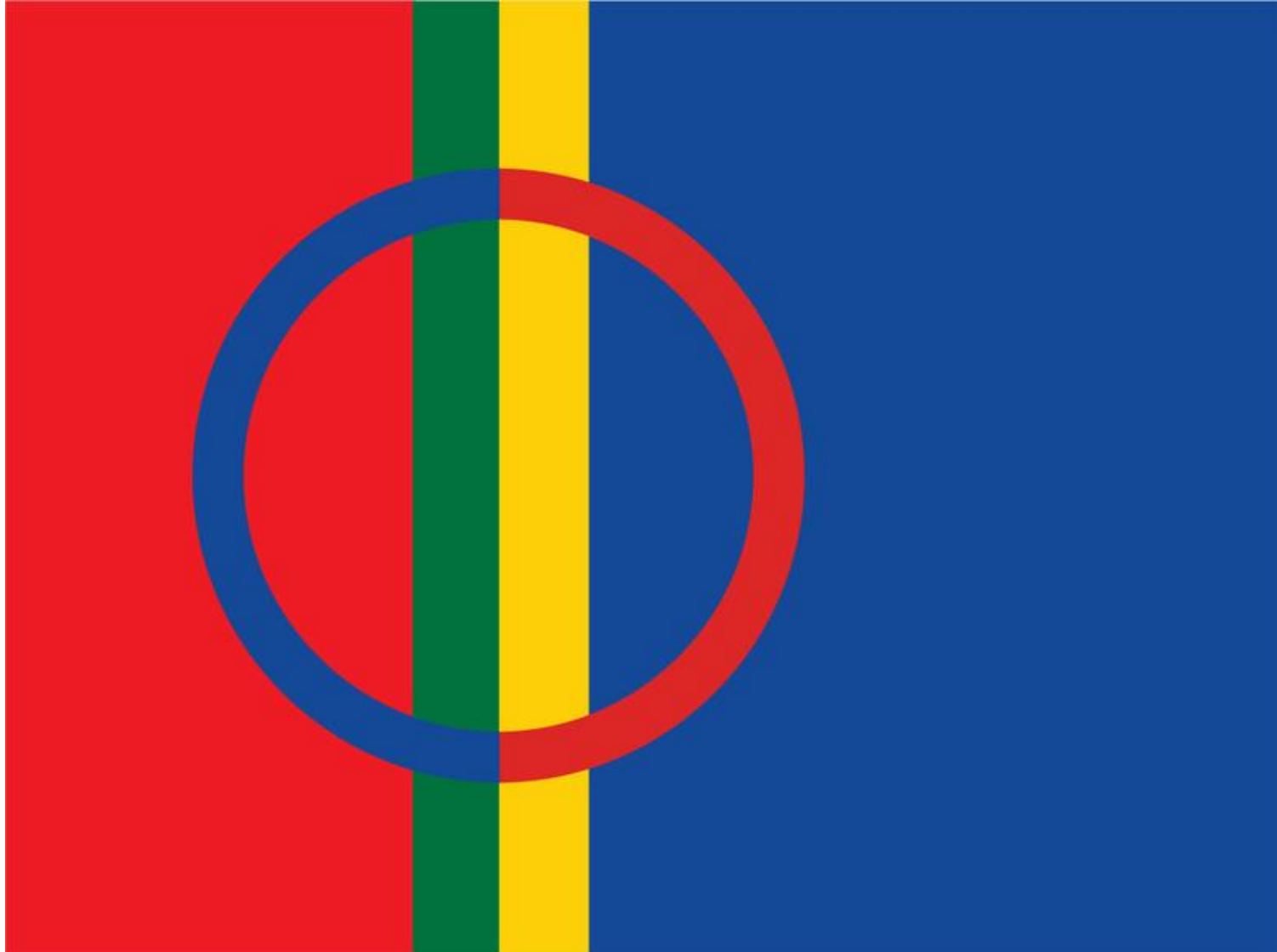

Saamelaiskäräjälain uudistus

PeV 4.2.2025, LsN Yrsa Nyman

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

VUOIGATVUOĐAMINISTERIJA
RIEHTIMINISTERIÖ
VUÕIGGÄDVUÕTTMINISTERIA

*-kunkin kunnan äänioikeutettujen lukumäärästä ja selonteko
äänioikeutettujen lukumäärän merkityksestä suhteellisen vaalitavan
käyttökelpoisuudelle*

Taustaa: perustuslain säännökset

121 § 4 mom.:

Saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään.

17 § 3 mom.:

Saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla.

YK:n alkuperäiskansajulistuksen 33 artikla:

Alkuperäiskansoilla on oikeus määrätä omasta identiteetistään tai jäsenyydestään tapojensa ja perinteidensä mukaisesti sekä oikeus määrätä toimielintensä rakenteet ja valita niiden jäsenet omia menettelyjään noudattaen.

- > alkuperäiskansa saamelaisten itsehallintoelimen vaalitavasta päättäminen on asia, joka sisältyy alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeuteen.
- Saamelaiskäräjälain 6 §:n mukaan saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia.
- Saamelaiskäräjät ei ole esittänyt toiveita muuttaa vaalitapaa.

- Saamelaiskäräjien keskeinen tehtävä on saamen kielen ja kulttuurin turvaaminen.
- Tehtävän kannalta on tärkeää, että eri saamelaisalueen osat ja myös Suomessa puhuttavat saamen kielet ovat mahdollisimman hyvin edustettuina saamelaiskäräjien kokoonpanossa.
- Tätä on pyritty turvaamaan nykyisillä ns. kuntakiintiöillä.
- Ehdokkaiden jakaminen tämän lisäksi eri ryhmiin, kuten puolueisiin, toisista enemmän potentiaalisia jakolinjoja pienen ryhmän sisälle (äänioikeutettuja on yhteensä reilu 6.000 henkilöä).
- PeV:n (PeVM 17/1994 vp) mukaan saamelaiskäräjien jäsenistä yli puolet on valittava saamelaisten kotiseutualueen kunnista. Ehdotettu 10 § on linjassa tämän kanssa.
- Inarissa on eniten äänioikeutettuja ja sieltä on aina myös valittu eniten jäseniä.

- Norjan ja Ruotsin sääntelystä ja/tai käytännöstä vaaliluetteloon merkitsemisestä

Sekä Ruotsissa että Norjassa on kielikriteeri – Ruotsissa isovanhempiin ja Norjassa isoisovahempiin ulottuen. Ns. lappalaiskriteeriä vastaavaa ei ole kummassakaan.

RUOTSI:

Saamelaisella tarkoitetaan henkilöä, joka pitää itseään saamelaisena ja

- 1) osoittaa todennäköiseksi sen, että hänellä on tai on ollut saame kotikielenä,
- 2) osoittaa todennäköiseksi että jollakulla hänen vanhemmistaan tai isovanhemmistaan on tai on ollut saame kotikielenä, tai
- 3) jolla on vanhempi joka on tai on ollut saamelaiskäräjien vaaliluettelossa.

NORJA:

Kaikki, jotka antavat ilmoituksen siitä, että he kokevat itsensä saamelaiseksi ja joilla

- a) on saame kotikielenä ("samisk som hjemmespråk"), tai
- b) on tai on ollut vanhempi, isovanhempi tai isoisoivanhempi, jolla on kotikielenä saame, tai
- c) on sellaisen henkilön lapsi, joka on tai on ollut merkitty vaaliluetteloon, voi vaatia itsensä merkittäväksi vaaliluetteloon.

Suomen lainsäädäntö on vaikuttanut Norjan ja Ruotsin lainsäädäntöön ennen saamelaiskäräjälain voimaantuloa:

Asetus saamelaisvaltuuskunnasta (824/1973)

- saamelaisen määritelmä oli kieliperusteinen (ei sisältänyt ns. lappalaiskriteeriä)

- Myös Ruotsissa koko maa on yhtenä vaalipiirinä. Jäseniä valitaan enemmän kuin Suomessa: 31. Äänioikeutettuja on enemmän kuin Suomessa, lähes 9 700. Ns. listavaalit.
- Norjassa saamelaiskäräjiin valitaan 39 edustajaa 7 vaalipiiristä. Äänioikeutettuja on lähes 23 500. Ns. listavaalit.

Ruotsi ja Norja, hakeutuminen vaaliluetteloon

Ruotsi:

- vaalilautakunta valitaan SaKä:n järjestäytymiskokouksessa 4 vuodeksi.
- hakemukset käydään läpi ensin käsittelijöiden ja sitten yhdessä puheenjohtajan kanssa, jonka jälkeen ne käsitellään vaalilautakunnan kokouksissa.
- Päätöksistä voi valittaa lääninhallitukselle. Äänestysluettelossa oleva henkilö voi valittaa siitä, että joku muu on otettu äänestysluetteloon.

Norja:

- Saamelaiskäräjien hallinto käsittelee äänestysluetteloa koskevat hakemukset. Valitusoikeus myös kaikilla luetteloon otetuilla, kuten yllä.
- muutoksenhakua arvioidaan parhaillaan saamelaiskäräjien täyskokouksen toimeksiannosta.
- Kielikriteerin neljäs sukupolvi lisättiin lakiin v. -97 norjalaistamisprosessin vuoksi.

- assimilaation korjaustoimenpiteistä ja merkityksestä nyt käsiteltävälle ehdotukselle

Katso esim. Saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen kehittämistyöryhmän raportti, OKM v. 2021:

- "Kansakouluaikaa pidetään tutkimusten mukaan kuitenkin saamesta suomeen tapahtuneen kielenvaihdoskehityksen voimakkaimpana ajanjaksona, jonka seuraukset ovat nähtävissä edelleen."
- Karkea arvio: assimilaation korjaustoimenpiteet ovat alkaneet 1900-luvun toisella puoliskolla.

"Saamen kielipesät ovat kasvattaneet Suomen saamen kielten aktiivisten puhujien määrää jo sadoilla. Niiden merkitys Suomen saamen kielten ylisukupolviselle jatkuvuudelle on korvaamattoman arvokas."

- ➔ yhä useampi saamelainen hakee lapselleen paikkaa saamen kielipesästä tai saamenkielisestä varhaiskasvatuksesta.
- ➔ Yleistynyt saamen kielen käyttö perheissä -> kielikriteeri voi täyttyä useammalla henkilöllä. Kielenelvytys voi mahdollistaa sen, että nuoret saamelaiset oppivat saamen kielen ensimmäisenä kielenä, vaikka suku olisi aiemmin lakannut käyttämästä saamea.
- Neljännen sukupolven lisääminen lisää mahdollisuuksia siitä, että hakijan lähisukulainen on voinut oppia saamen kielen ensimmäisenä kielenä jo ennen kansakouluaikaa.

- *valituslupasääntelystä korkeimpaan hallinto-oikeuteen*

Muutoksenhakulautakunnan päätökseen saa hakea muutosta valittamalla KHO:on, jos KHO myöntää valitusluvan.

Valituslupa on myönnettävä, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeätä saattaa asia KHO:n ratkaistavaksi ja valituslupahakemuksessa on esitetty perusteltu väite muutoksenhakulautakunnan päätöksen perustumisesta syrjintään tai ilmeiseen lainvastaisuuteen. Muutoin muutoksenhaussa KHO:on sovelletaan, mitä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään.

- ehdotuksen taustalla on pyrkimys sovittaa yhteen alkuperäiskansa saamelaisten itsemääräämisoikeus sekä yksittäisen henkilön oikeusturva.
- valituslupaperusteet olisivat oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettua lakia rajatumpia.
- tarkoituksena on kunnioittaa saamen kansan sisäistä itsemääräämisoikeutta korostamalla KHO:n roolia laintulkintaa ohjaavana ylimpänä tuomioistuimena.
- jatkossa saamelaiskäräjien hallituksella, eli poliittisella elimellä ei olisi minkäänlaista roolia vaaliluetteloja koskevissa asioissa.

- Ruotsissa vaaliluetteloon merkitsemistä koskeva valitus tehdään lääninhallitukselle, jonka päätös asiassa on lopullinen.
- Norjassa valitus tehdään saamelaiskäräjille. Saamelaiskäräjien päätöksestä on mahdollista valittaa alioikeuteen yleisten valitusta koskevien säännösten mukaan. (vrt. Norjan saamelaiskäräjien selvitys)
- Suomen vaalilain 27 §:n mukaan äänioikeusrekisteriä koskevissa asioissa hallinto-oikeuden päätökseen ei saa valittamalla hakea muutosta.
- HE:ssa ehdotetaan, että säilytetään mahdollisuus hakea muutosta KHO:lta.

- soveltamiskäytännöstä koskien näyttökynnystä kielikriteerin täyttymisestä

- Voimassa olevan lain esitöiden mukaan: ”Ensisijaisena näyttönä kielitaidosta pidetään Pohjoismaiden saamelaisneuvoston Suomen jaoston vuonna 1962 suorittamaa väestölaskentaa, jonka mukaisesti henkilöt ovat pohjoissaamen-, inarinsaamen- tai koltansaamenkielisiä. Väestölaskennassa laadittu luettelo ei kuitenkaan ole täydellinen. Siksi henkilön voidaan myös muutoin todeta oppineen saamen kielen ensimmäisenä kielenään (HE 248/1994 vp).”

Saamelaiskäräjien vaalilautakunta käsittelee hakemuksia ensi vaiheessa:

- vaalilautakunnalla on paras tieto siitä, minkälaista näyttöä yleensä esitetään hakemusten tueksi ja minkälaista näyttöä on pidetty riittävänä.

Vaalilautakunnan kokoonpanoa ehdotetaan laajennettavaksi:

- myös asiantuntemusta saamen eri kieliryhmistä, ei pelkästään edustus kotiseutualueen kaikista kunnista tulevasta edustuksesta.
- Laajennettu vaalilautakunta on parhaassa asemassa arvioida vaaliluetteloon ottamisen kriteereiden täyttymistä ja sitä, minkälaista näyttöä eri kriteereiden tueksi voi olla saatavissa ja minkälaista näyttöä voidaan edellyttää.
- VN TEAS Saamelaisten oikeuksien toteutuminen: kansainvälinen oikeusvertaileva tutkimus

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80900/Saamelaisten%20oikeuksien%20toteutuminen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

-analyysi vaaliluetteloja koskevista KHO:n ratkaisuksista.

Kiitos, tack!

Giitu, takkâ, spä'sseb!

Lainsäädäntöneuvos Yrsa Nyman

Yrsa.Nyman@gov.fi

OIKEUSMINISTERIÖ

www.oikeusministerio.fi

Twitter: twitter.com/oikeusmin @oikeusmin

Käyntiosoite: Eteläesplanadi 10, Helsinki

Postiosoite: PL 25, 00023 Valtioneuvosto

Vaihde: 029 516 001